

Nr 88.

Av herr **Ekman, Karl Johan**, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om expropriation.

I proposition till årets riksdag, nr 22, med förslag till lag om expropriation m. m. har Kungl. Maj:t, i anslutning till det av 1913 års lagutskott framställda sammanjämningsförslag i ämnet men likväl med någon ändring därav, i lagförslaget 1 § 8 punkt föreslagit, att expropriation skulle få äga rum för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag, som äsyfta religiös uppbyggelse, folkbildning, social utveckling, nykterhetens främjande eller avse annat dylikt ändamål av synnerlig vikt.

Expropriation innebär en betydande inskränkning i den enskilde jordägarens rätt. Att en dylik inskränkning göres gällande till förmån för det allmänna, d. v. s. för kommunen eller för samhället i dess helhet, har sedan länge ansetts riktigt och befogat. Mera tvivelaktigt är, huruvida och i vad mån en dylik inskränkning må anses befogad till förmån för allmänna strävanden, som uppbäras allenast av mer eller mindre privata sammanslutningar, sådana som de i 102 § omnämnda aktiebolag och registrerade föreningar. I sådant fall måste med nödvändighet den fordran uppställas, att expropriationsrätten icke utsträcker utöver vissa klart och bestämt angivna gränser. Då fråga är om expropriation för samhällelig räkning kan man, såsom i förslaget skett, inskränka sig till att i lagen uppräknas vissa dithörande fall såsom exempel samt i övrigt åt Kungl. Maj:t överlåta att efter eget beprövande medgiva expropriation i andra därmed jämförliga fall. Kungl. Maj:t kan därvid icke gå utöver den allmänna begränsning, som ligger däri, att expropriationen dock skall ske för ett erkänt samhälleligt ändamål. Men betänkligare är att åt Kungl. Maj:t överlämna en dylik generell fullmakt, då fråga är om att för ett ändamål, som icke direkt avser det allmänna, göra ingrepp i den privata

äganderätten. Någon allmän begränsning av den art, som nyss nämnts, finnes icke i sådant fall till återhållande av en obehörig utsträckning av expropriationsrätten. Den enda garanti, som här erbjuder sig, ligger uti det sätt på vilket stadgandet om rätten till expropriation avfattas. Och givet är, att denna garanti blir synnerligen otillfredsställande, om därvid allenast vissa exempel uppräknas med rätt för Kungl. Maj:t att icke allenast i de sålunda uppräknade fallen utan jämväl i andra därmed likartade medgiva expropriation.

Med den uppfattning av den enskilda jordäganderättens betydelse, som kännetecknar vår rättsordning, låter det sig svårligen förena att i en så ömtålig fråga som den om expropriation av jord för ett icke statligt eller kommunalt ändamål åt Kungl. Maj:t överlämna att i administrativ väg träffa avgörande om, huru långt expropriationsrätten utöver de i lagen angivna exemplen bör utsträckas. Omsorgen om rättsordningens behöriga upprätthållande synes fordra, att härvid expropriation icke må ifrågakomma i andra än vissa i lagen bestämt uppräknade fall. Skulle sedermera under den fortgående utvecklingen behov yppas av expropriation för något annat liknande ändamål, lärers prövningen av en sådan fråga böra förbehållas åt Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt och medgivande därtill sålunda kunna beredas endast genom det nya behovets inskrivande i lagen.

I fråga om de särskilda ändamål, för vilka uti ifrågavarande hänseende expropriation skulle kunna ifrågakomma, innehöll 1913 års sammanjämningsförslag — mot vilket dock reservation anmäldes av 7 av utskottets ledamöter — att expropriation skulle få äga rum för främjande av »religiös uppbyggelse eller verksamhet till nykterhetens främjande eller eljest för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag». Denna avfattning är uppenbarligen alldeles för svävande för att kunna tjäna till säker ledning vid utövningen av rätten att medgiva expropriation. I Kungl. Maj:ts proposition till årets riksdag formuleras stadgandet så, att rätten skulle avse lokaler för »överläggningar eller föredrag som äsyfta religiös uppbyggelse, folkbildning, social utveckling, nykterhetens främjande eller avse annat dylikt allmänt ändamål av synnerlig vikt». I vissa avseenden innebär sålunda Kungl. Maj:ts förslag en närmare begränsning av expropriationsrätten. Men i själva verket kvarstår samma obestämdhet och tänjbarhet som i det förra förslaget. De nu begagnade uttrycken torde väl så mycket som de i sammanjämningsförslaget begagnade fresta till en obehörig utsträckning av expropriationsrätten till förfång för den privata jordäganderätten. Härförutom synes det föreslagna stadgandet lida av en viss oklarhet så till vida, att det kan förefalla osäkert, huru-

vida orden »överläggningar eller föredrag» verkligen hänföra sig till alla de därefter uppräknade verksamhetsgrenarna eller endast till den först nämnda, nämligen åstadkommande av »religiös uppbyggelse».

Vad särskilt angår det i Kungl. Maj:ts proposition upptagna nya ändamålet »överläggningar eller föredrag, som äsyfta social utveckling», synes något särskilt behov av expropriation för dess tillgodoseende icke förefinnas. Den sociala utvecklingen frångår ur det religiösa, kulturella och ekonomiska livet i samhället och är icke någon fristående företeelse utom eller vid sidan därav. Att medgiva expropriation för beredande av tillfälle till överläggningar eller föredrag som avse »social utveckling», skulle i själva verket vara att ställa expropriationsrätten till förfogande för allt, som på något sätt berör samhällets religiösa, kulturella eller ekonomiska och därmed även politiska utveckling eller, med andra ord, det vore att medgiva möjlighet till expropriation i en fullkomligt obegränsad utsträckning.

Slutligen torde böra påpekas, att expropriation för de i 1 § 8 punkten angivna ändamål givetvis ej bör avse annan mark än sådan, som icke förut är av ägaren för något hans ändamål bebyggd.

Med föranledande av vad sålunda blivit anfört hemställes härmed vördsamt,

att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition i nedannämnda delar icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, ville för sin del besluta, att 1 § 8 punkten samt 104 § första stycket uti ifrågavarande förslag till lag om expropriation skola erhålla följande lydelse:

1 § 8 punkten: för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag som äsyfta antingen religiös uppbyggelse eller folkbildning eller ock nykterhetens främjande; samt

104 § första stycket: Expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må beviljas endast i fråga om obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark möter på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samma eller ett fåtal ägare.

Stockholm den 31 januari 1917.

K. J. Ekman.
Jönköping.

